

Тетяна БЕЛІМОВА

„СТЕЖКА В ТРАВІ. ЖИТОМИРСЬКА САГА” ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА ТА „САГА ПРО ФОРСАЙТІВ” ДЖОНА ГОЛСУОРСІ: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ПОЕТИКИ

У статті розкриваються спільні та відмінні риси поетики у творах Валерія Шевчука та Джона Голсуорсі.

Жанр саги є досить архаїчним і малопродуктивним епічним різновидом не лише в українській, а й у світовій літературі. Виникнувши в Ісландії ще в дохристиянські часи, сага демонструє риси родинної хроніки, зокрема, літописання королівських родів („Геймскрінга”). Відомі також казково-легендарні саги про вікінгів. Пізніше цей жанр виступає основою, на яку накладаються риси героїчного епосу: „Переважаю у сагах описувались військові подвиги, викрадення худоби, сватання, плавання в дивні краї, бенкети, обстоювались прагнення воїнів (золото, жінка, помста, слава), моральний імператив «людина людині радість»” [1, с. 362]. Свій розквіт сказання, а саме так перекладається слово „saga” з давньоскандинавської, переживають у добу середньовіччя, проте актуалізуються, отримують нове життя наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. Саме в цей час пише свій твір, що становить серію романів, видатний англійський письменник Джон Голсуорсі; значно пізніше – на початку 90-х рр. ХХ ст. – твориться безсмертний роман українського майстра слова Валерія Шевчука. Як слушно зазначає Юрій Ковалів, автори досліджуваних саг звертаються саме до первинних характеристик жанру – хронологічного опису подій у межах однієї родини, роду: „Джон Голсуорсі використав особливості саги для відтворення родинної хроніки (багатотомна „Сага про Форсайтів”). Цей прийом застосував і Валерій Шевчук у романі „Стежка в траві. Житомирська сага” (1994)” [1, с. 363]. Англійський письменник на сторінках свого твору оповідає про декілька поколінь Форсайтів, охоплюючи часовий проміжок від розквіту вікторіанської Англії до 20-х рр. ХХ ст. Валерія Шевчука цікавить не стільки динаміка змін окремої родини з плином часу, скільки сама родина як статичне явище. У поле його зору потрапляють різні, можливо, навіть полярні сім’ї. Але це зовсім не випадково: описуючи такі несхожі „родинні гнізда”, письменник утверджує думку, що саме родинна належність, тип сім’ї грають велику роль у формуванні особистості, а значить, і суспільства загалом.

Однією з найбільших площин перетину творів англійського й українського письменників є, безумовно, патріотична ідея. Так

Валерія Шевчука. Можливо, через значний часовий проміжок між творами англійського й українського письменників, чи в силу особливостей національного сприйняття прекрасного, але в Шевчуковій сазі спостерігається спокійне, врівноважене, а часом навіть філософське сприйняття прекрасного. Краса обов'язково має бути одухотвореною, вважає письменник, інакше вона просто перестає нею бути. Тому така колосальна відмінність між Мирославою Білецькою і Валькою Ювпачкою – зовні, здавалося б, однаково привабливими, проте полярними за своїм духовним наповненням героїнями. Краса Мирослави досконала завдяки високій моральності й духовній культурі дівчини, краса ж Ювпаківни миттєво викликає відразу, як тільки пробивається її хижа вдача та споживацько-меркантильні інтереси. Якщо Валька має гарну подобизну, будучи потворною душею, то її брату з таким „маскуванням” пощастило менше: зовнішність Горбатого якраз досить точно відбиває його духовне каліцтво, що химерно поєднує злостивість до всіх і до всього з природним розумом, який дозволяє Петрику Ювпаку чинити безкінечні підступи й злодійство проти ближніх.

Якщо зовнішня потворність Горбатого є виразником духовної ницості, то зовнішність Віталіка Волошинського є маскою, що не дозволяє стороннім розгледіти його дивовижний внутрішній світ, душу, здатну так тонко відчувати прекрасне. Різниця між потворністю цих героїв є настільки ж очевидною, наскільки несхожими між собою є їхні вміння літати. Якщо Петрик літає ночами в чортячій подобі, лякаючи й бентежачи сни дорослих і малих, то Віталік піднімається у своїй уяві над буденністю для філософських медитацій, осягнення таємниці буття.

Такими різними постають у творі Валерія Шевчука краса й потворність. Письменник ніби закликає читача не покладатися лише на зовнішнє враження від побаченого, оскільки духовна сутність людини здатна перероджувати красу на потворність і навпаки.

Найбільш очевидним відмінним ракурсом творів англійського та українського письменників є, безумовно, різна світоглядна позиція, філософська спрямованість, зрештою, духовність. Джон Голсуорсі є цілком людиною свого часу – нової технічної ери, потрясіння усіх підвалів людського буття, переоцінки моральних постулатів, загалом, загибелі старого світу. Зокрема, письменник послідовно демонструє популярну атеїстичну ідею заперечення Божественного походження всього земного та всеприсутності Бога. Ідея ця й агресивна й скорботна водночас. Письменник не сприймає релігії в її традиційних вимірах, критикує її за пристосуванство, і в той же час підносить традиційні християнські цінності, можливо,

сам того не бажаючи, розкриває всю трагічність існування людини у світі, позбавленому Бога.

Валерій Шевчук у „Житомирській сазі” вже вкотре у своїй художній практиці представляє дуалістичний простір, підкреслений навіть зовнішньо існуванням героїв чи то на нижчому земному рівні, чи в межах верхнього сакрального простору. Боротьба між добром і злом триває постійно, тимчасово отримує перевагу то одна, то інша сторона. І все ж загальний оптимістичний тон, гуманістична спрямованість підказують, що письменник переконаний у остаточній перемозі добра над злом.

Оповідна манера „Саги про Форсайтів” є одним із найкращих зразків англійської реалістичної школи. Письменник ніби самоусувається із твореної ним художньої реальності, розчиняючись у своїх героях, їхніх вчинках, думках, переживаннях. Така безособова оповідь, мабуть, найбільшою мірою відповідає раціоналістичному світобаченню Джона Голсуорсі. Валерій Шевчук, уводячи у свій твір фантастичні візії, мрії, сни, марення, обирає для „Стежки в траві” складний оповідний код. Часом це максимально емоційна оповідь від першої особи, модус звучання якої посилює неординарна особистість підлітка Віталія Волошинського, часом – оповідь від третьої особи, але не така, що відсторонюється від героїв, відмежовується від них авторським всезнанням, а співпереживаюча, ніби емоційно-увиразнююча.

І Джон Голсуорсі, і Валерій Шевчук, звертаючись до жанру саги, переосмислюють її епічні характеристики: від зовнішнього констатування подій та явищ у межах окремих родин вони звертаються до їхнього внутрішнього наповнення, мотивування, на прикладі часткового розкриваючи закони загального, тим самим розширюючи межі родинної хроніки до загальнолюдського звучання.

Література:

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К.: ВЦ „Академія”, 2007. – 624 с.